

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ / REVIEWS AND SURVEYS

**ПЕТЯ БЪРКАЛОВА, СВЕТЛА КОЕВА (СЪСТ.). ДОКЛАДИ
ОТ ЮБИЛЕЙНАТА НАУЧНА СЕСИЯ „СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ
В ЕЗИКОВЕДСКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ“, ПОСВЕТЕНА НА 85 ГОДИНИ
ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПРОФ Д.Ф.Н. ЙОРДАН ПЕНЧЕВ
СОФИЯ. ИЗДАТЕЛСТВО НА БАН „ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ“, 2017, 456 С.**

**PETYA BARKALOVA, SVETLA KOEVA (EDS.). PROCEEDINGS OF THE JUBILEE
SCIENTIFIC SESSION ON *CONTEMPORARY TRENDS IN LINGUISTIC RESEARCH*
HELD ON THE OCCASION OF PROF. YORDAN PENCHEV'S 85TH
ANNIVERSARY
SOFIA. PUBLISHING HOUSE OF BAS PROF. MARIN DRINOV, 2017, 456 P.**

Abstract: The book features the papers presented at the Jubilee Scientific Session on *Contemporary Trends in Linguistic Research* dedicated to Prof. Yordan Penchev's 85th anniversary. The papers cover several thematic areas which largely correspond to the scientific fields in which Prof. Penchev's work has opened new research trends in Bulgarian linguistics: morphology, syntax, lexicology, semantics, derivation, intonation contours, corpus linguistics, computational linguistics, general language theory, socio-linguistics and linguistic competence.

Книгата представя докладите, изнесени в рамките на Юбилейната научна сесия „Съвременни тенденции в езиковедските изследвания“, посветена на 85-годишнината от рождението на проф. д.ф.н. Йордан Пенчев. Сесията се проведе на 10 и 11 ноември 2016 г. в рамките на ежегодните Паисиеви четения, организирани от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Съставители на сборника са проф. д-р Светла Коева и доц. д-р Петя Бъркалова.

Сборникът е свидетелство за авторитета и приноса на проф. Йордан Пенчев в българската лингвистика и за ролята му на създател на генеративистичната традиция в България. Събраните трийсет и три доклада, три от които пленарни, в голяма степен отразяват разностранната научна дейност на проф. Йордан Пенчев и следват утвърдения от него дух на прилагане на съвременни езиковедски теории и прецизни формални методи при анализа и описанието на българския език. Статиите обхващат няколко

тематични кръга, маркиращи значими изследователски полета, в които задълбочените научни интереси и приноси на проф. Йордан Пенчев откриват нови проблемни зони пред българската лингвистика, а именно: морфологията, синтаксиса, лексикологията, семантиката, деривацията, интонационните контури, корпусната лингвистика, компютърната лингвистика, общата теория на езика, социолингвистиката и езиковата култура. Авторите са учени от престижни научни центрове в страната и чужбина.

Уводната част съдържа предговор от съставителките Светла Коева и Петя Бъркалова и взаимно интервю, озаглавено „Спомени за учителя, споделени на глас“, в което авторките споделят не само своите спомени за проф. Йордан Пенчев, но и вижданията си за лингвистичната наука и перспективите за развитието ѝ, в немалка степен вдъхновени от научното му дело. В статията на Вера Маровска „Приносите на Йордан Пенчев за решаването на някои дискуссионни въпроси на българската морфология“ се разглежда ролята на проф. Й. Пенчев при изясняването на научни проблеми на българската морфология, по-специално двузначността на перфекта и триграмемната семантика на опозицията *определеност : неопределеност*.

В сборника са публикувани три пленарни доклада от дългогодишни сътрудници и съавтори на проф. Й. Пенчев в значими и обхватни лингвистични трудове и начинания. В статията си „Събирателните имена в българския език“ Тодор Бояджиев разглежда понятийната категория *събирателност* и нейните прояви в сигнификативен и денотативен аспект. Разработката на Иван Куцаров „Evidential не е преизказност“ прокарва разграничение между преизказността (*ренаратив, коментатив*) и термините *евиденциалност* и *евиденциален*. В доклада на Виолета Косеска-Тошева „Jeszcze raz o Gramatyce konfrontatywnej bułgarsko-polskiej“ е отделено специално внимание на заслугите на проф. Й. Пенчев за създаването на многотомната „Българско-полска съпоставителна граматика“ и работата му в това, посветен на модалността.

Освен във включения в уводната част доклад на Вера Маровска проблемите на морфологията са застъпени в сборника и като отделно тематично ядро. Разработките в раздел „Морфология“ са вдъхновени от идеи на проф. Й. Пенчев относно категорията *таксис* и семантиката и функцията на перфективите. В статията си „Един формализиран модел за описание на таксиса“ Руселина Ницолова разглежда проблемите на таксиса, граматикализиран в темпоралната система и в системата на нефинитните форми в българския език, и предлага формален модел за описание на таксиса в българския език, приложим и за други езици със сходна структура. В статията на Красимира Чакърва „Семантико-функционална характеристика на българските перфективи“ се представят резултатите от изследването на еднократните и конкретни значения на свършения вид в рамките на аспектиалността.

Съвсем логично най-ярко застъпеният тематичен кръг в сборника е разделът „Синтаксис“. Това е областта, с която проф. Й. Пенчев издига българските изследвания по синтаксис на световно ниво, като представя особеностите на българските словосъчетания и изречения в цялостната теория на генеративно-трансформационния синтаксис. Статиите, включени в сборника, разглеждат проблеми от областта на синтаксиса на клитиките и клитичния комплекс; удвояването на допълненията; словоредните особености във фразовите и изреченските структури; промените в каноничния, немаркиран словоред – особено в случаите, когато тези промени произтичат от информационната структура и информационната натовареност на изказванията; синтаксиса на отрицанието и на конструкции, включващи отрицание; типологизацията на допълнителните изречения и на релативите.

В статията си „Наблюдения върху структурата на дясната периферия в българския език“ Йовка Тишева разглежда структурните специфики на словоредните изменения, известни като *дясна дислокация*, и достига до заключението, че в полето на лявата и дясната дислокация се наблюдава асиметрия по отношение на резултата от преместванията, техния характер и структура и др. Статията на Марина Джонова „Задължително удвояване на допълнението в българския език“ е посветена на изследването на механизмите при удвояването на допълнението през призмата на теорията за семантичните роли. В съвместната си разработка на тема „Клъстеризация на местоименните клитики в българския език: възможности и ограничения“ Галина Петрова и Елена Иванова разглеждат различните местоименни клитики и тяхното подреждане и комбинаторика въз основа на корпусни анализи. Елисавета Балабанова („Словоредни особености в глаголната фраза (изследване върху разпределението на адюнкти вътре във VP“) представя наблюденията си върху разполагането на адюнкти между елементите на глаголната фраза като проява на словоредната свобода и словоредните ограничения, действащи в рамките на VP. В статията на Биляна Овчарова *Clause Constituents' Arrangement and Information Structure Types Realized by Verb Complement Preposing in Bulgarian* изследователският фокус е насочен към разглеждане на типови информационни структури и анализ на словоредата на простото изречение в светлината на наблюденията върху тези структури. Разработката на Иван Держански „Защо „в нито един момент“, но „нито за миг“? За строежа и развоя на предложните групи с отрицателни частици“ повдига темата за отрицателната полярност и употребата на частиците *ни* и *нито* в рамките на предложната група. Отново в полето на отрицателността е положена и статията на Екатерина Търпоманова „Плеонастично отрицание с „докато“ в български“, която разглежда семантиката на синтактични конструкции с плеонастично отрицание от типа „не..., докато не“ и достига до заключението, че в тези случаи става дума за употребата на отрицателни маркери без отрицателно значение. В статията си „Относно класификацията на подчинените допълнителни изречения според целта на изказването“ Силвия Коева подчертава

несъответствия в българската лингвистична литература при типологизирането на подчинените допълнителни изречения и предлага нов подход при класифицирането им с оглед на комуникативното намерение на говорещия. В своето изследване, озаглавено „Семантична и структурна характеристика на релативите в български“, Светла Коева представя обобщенията си върху извършения анализ на възможностите за разширяване с подчинени определителни изречения в българския език. Авторката достига до заключението, че свободните релативи, както в аргументна, така и в неаргументна позиция, приемат абстрактния падеж и тематичната роля на подчинения глагол.

В раздела „Исторически синтаксис и история на синтаксиса“ са включени две разработки. Чрез диахронно изследване, извършено върху три български дамаскини, Ваня Мичева предлага анализ на българската съюзна система в исторически план („Съюзната система в езика на новобългарските дамаскини“). В статията на Димитър Георгиев „Интерпретация на подчинени изречения при глагола „съм“ се разглежда интерпретацията на подчинени изречения в прикопулна позиция в българската синтактична традиция през първата половина на XX век.

В раздела, озаглавен „Лексикология и семантика“, се разглеждат въпроси, свързани със словообразуването и словообразователните модели, когнитивния анализ, устойчивите съчетания, както и с разнообразните прояви на семантиката в медийния дискурс. В статията си „Контекстуално разширение на значението: непредикативни прилагателни“ Мира Ковачева изследва непредикативните прилагателни и ролята на контекста при разширяването на значението им в словосъчетания със съществително име, в които семантиката на прилагателното привидно противоречи на семантиката на съществителното. Велка Попова („Метаморфозите на думите в масмедията“) повдига актуални въпроси относно лексикалната категоризация в областта на масмедийния език. В духа на генеративната граматика Светлозара Лесева („Словообразуване и тематична структура“) разглежда глаголно-именната деривация с оглед на тематичната структура и предлага типология на наставките в ракурса на семантичните макророли. На деривацията е посветена и статията на Стоянка Атанасова „Формализирани словообразователни модели“, в която се излага формализирано описание на словопораждащите механизми. Изследването на Мария Тодорова на тема „Устойчиви словосъчетания – терминологични препъникамъни“ хвърля светлина върху различните подходи и класификации при описанието на устойчивите словосъчетания и очертава обхвата и пресечните точки в терминологията и типологиите, предлагани от различни автори.

В сборника е обособен и раздел „Интонационни контури“. Това е област, в която проф. Йордан Пенчев създава цялостна теория за българската интонация от гледна точка на синтактичната и темо-рематичната организация на изречението. Статията на Петя Бъркалова „В търсене на ритмомелодични параметри в българското изречение“ представлява своеобразно

продължение на работата на проф. Й. Пенчев върху темпото и ритъма на изказването. В нея се разглеждат въпроси, свързани с ритмо-мелодичната организация като допълнителен елемент при определянето на словоредата на клитиките. В разработката си „Утвърдително „Да бе, да“? Да бе, да!“ Росица Декова и Хетил Ро Хауге прилагат корпусен подход при изследване на смислопринасящите функции на интонационния контур в двусмислени фрази като *да бе, да*.

Съвсем закономерно е включването и на специален раздел „Корпусна и компютърна лингвистика“, тъй като именно проф. Й. Пенчев е основател на Секцията по компютърна лингвистика (под името Секция за компютърно моделиране на българския език). Авторите на статиите, включени в раздела, демонстрират използването на корпусни подходи и компютърни и математически методи при решаването на лингвистични задачи. В изследването си на тема „Страдателните подлози“ Петя Осенова предлага емпирично изследване, фокусирано върху реализацията на подлозите (както номинални, така и изреченски) в пасивните изречения. В статията на Ивелина Стоянова и Светлозара Лесева „Автоматично разпознаване на прости изречения в състава на сложното в българския език“ е предложен алгоритъм за разпознаване на границите на простите изречения в състава на сложното, който се основава на лексикални и синтактични маркери и закономерности.

Разделът „Обща теория на езика“ разглежда теоретични проблеми на граматиката на зависимостите и повдига въпроси за взаимодействието между семантиката и синтаксиса и за изследователския потенциал на формалното описание. В статията „Онтологична специфика на формализираното описание в съвременната лингвистика“ Светлана Питкевич анализира функционирането на формализма в съвременната лингвистика от философска гледна точка. Докладът на Цветомира Венкова е насочен към демитологизирането на „Чомскианската революция“ в българската езиковедска среда. В статията си „Синтаксис и/или семантика – кой от кого зависи в граматиката на зависимостите“ Максим Стаменов описва отношенията на зависимост в синтактичен и семантичен план чрез правилата на Депендентната граматика.

В тематичния раздел „Социолингвистика и езикова култура“ са обхванати проблеми, свързани с прилагането на когнитивен подход към социолингвистичната вариантност, перцепцията на звучащата реч, особеностите на политически коректното изразяване и др. В статията си „Социолингвистиката и езиковата култура“ Михаил Виденов повдига въпроси, свързани с обхвата на понятието *езикова култура*, и мотивира необходимостта от преориентация при преподаването на нормите на речевото поведение. Красимира Алексова („Когнитивният подход към социолингвистичната вариантност“) представя наблюденията си върху връзката между перцептивния и когнитивния подход към социолингвистичните променливи. Работата на Борислав Георгиев „Учтивост, приемливост и „политически“ ко-

ректно изразяване“ разглежда някои приложни аспекти на езиковата прагматика и нейните основни категории с оглед на „политически“ коректното изразяване.

В сборника е поместено и едно интердисциплинарно изследване, а именно статията на Георги Цонев, озаглавена „Конституентни правила и синтагматики на библиографското описание“, в която се представя използването на похвати от генеративната граматика в библиографското описание като аналитичен инструмент за преподаване и проверка.

Сборникът представя пъстрата картина на съвременните тенденции в езикознанието, обхващаща многостранни анализи и приносни резултати в областта на българската лингвистика, обединени в ясна и балансирана концептуална рамка. Публикуваните разработки следват не само тематичния кръг от идеи, разработвани от проф. Йордан Пенчев, но и наложения от него подход на прецизност към научните факти и едновременно с това – на увлекателност и достъпност на изложението. Книгата предлага интересни и новаторски подходи, които продължават или надграждат съществуващи до момента теоретични постановки.

**Светлозара Лесева, Мария Тодорова /
Svetlozara Leseva, Maria Todorova**

✉ *Гл. ас. д-р Светлозара Лесева*

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН
zarka@dcl.bas.bg

✉ *Гл. ас. д-р Мария Тодорова*

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН
maria@dcl.bas.bg

✉ *Assist. Prof. Svetlozara Leseva, PhD*

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
zarka@dcl.bas.bg

✉ *Assist. Prof. Maria Todorova, PhD*

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
maria@dcl.bas.bg